Radmila Kajmaković

ETNOLOŠKA ISTRAŽIVANJA U SEMBERIJI

U periodu od 1967. do 1969. godine u više navrata vršena su terenska etnološka ispitivanja u Semberiji sa ciljem da se utvrde osnovne etnološke karakteristike stanovništva Semberije.

Semberija je plodna ravnica u severoistočnoj Bosni, u uglu koji sklapaju Sava i Drina. O tačnom rasprostranjenju ove oblasti na zapadu i jugu mišljenja su podvojena, kako u stručnoj literaturi, tako i među stanovnicima ove oblasti. Semberija u užem smislu obuhvata sela čija je zapadna i južna granica linija Crnjelovo — Amajlije, odnosno deo puta Brčko — Tuzla[1]). Međutim, pošto se semberska ravnica proteže i južnije od navedene granice, sve do rečice Janje, a pošto nema etničkih razlika između stanovništva severno i južno od te granice, to se naziv Semberija, u širem smislu uzeto, proširio i na teritoriji do rečice i varošice Janje na jugu[2]). Južna granica Semberije, koju daju Ćorović i Skarić ne bi se mogla uzeti u obzir, pošto su njome obuhvaćeni i brdski predeli Majevice[3]).

U našim ispitivanjima smo se držali granice koja se na jugu prostire do varošice i rečice Janje, uvažavajući pri tom stanovište da prava Semberija obuhvata samo teritoriju do linije Crnjelovo — Amajlije. Međutim, kako ova uža oblast nije izdiferencirana ni geografski, ni istorijski, ni etnički (što smo tek u toku ispitivanja mogli da utvrdimo), smatrali smo da ispitivanjem treba obuhvatiti čitavu oblast sve do Janje na jugu. Južno od Janje prostiru se ogranci Majevice, brdovit predeo, koji diktira drugačiju privredu nego u semberskoj ravnici, a razlike u privredi povlače za sobom i razlike u načinu života, tako da se danas po svojim etničkim karakteristikama stanovništvo Semberije razlikuje od stanovništva Majevice, iako je ono po etničkom poreklu isto.

Nepreciznost u određivanju predeonih celina, naročito ako se one ne poklapaju sa granicama administrativnih celina (kao što je to i sa Semberijom) poznata je pojava u etnologiji. Tako, na primer, i Bosanska krajina u užem smislu zahvata samo okolinu Bihaća i predeo u zavoju Une. Od austro-ugarske okupacije Bosne, međutim, naziv Bosanska krajina proširio se na predele sve do Vrbasa[4]).

Semberija je čisto narodni naziv za ovu oblast. Ni u srednjem veku, niti u turskoj administraciji, a ni docnije, ova oblast nije nazivana Semberijom, ni u celini niti delimično. Zbog toga se termin Semberija ne pominje u pisanim izvorima, pa se ne može ustanoviti kada je on nastao.

Centar Semberije je varošica Bijeljina, koja se prvi put pominje 1437. godine. Od 1533. godine Bijeljina je središte istoimene nahije,

na osnovu čega H. Šabanović pretpostavlja da je i u predtursko doba ova oblast bila posebna župa (turska administracija se obično držala srednjovekovnih administrativnih granica)[5]). Druga varošica, Janja, prvi put se, kao kasaba, pominje tek 1767. godine.

Iako je Semberija jedna od najmanje ispitanih oblasti u Bosni i Hercegovini (bilo da je u pitanju arheologija, etnologija, istorija ili sociologija), može se i po dosadašnjim rezultatima ispitivanja, kao i po slučajnim nalazima, utvrditi da je ova oblast bila naseljena još u praistoriji, od eneolita do kraja mlađeg željeznog doba. Materijalni ostaci svedoče o naseljavanju ove oblasti i u kasnijim periodima (rimski, ranoslovenski i dalje kroz srednji vek)[6]). Po istorijskim izvorima utvrđeno je postojanje katoličke crkve »Santa Marija in Campo« u okolini Bijeljine, ali ona još nije ubicirana[7]). Utvrđeno je i postojanje nekoliko srednjovekovnih stećaka u ovoj oblasti.

O srednjovekovnom stanovništvu Semberije nema podataka, ali se može pretpostaviti da je ono uglavnom iščezlo u vreme turskih osvajanja. Narodna tradicija današnjeg stanovništva naziva staro stanovništvo Madžarima, a njihovi tragovi nalaze se u imenima mnogih lokaliteta (madžar brod, madžarska varoš, dvori Vilipa Madžarina).

Prvi turski popisi stanovništva u ovoj oblasti posle osvojenja, iz 1533. godine, spominju samo četiri naselja, sa vrlo malo stanovništva. Samo 15 godina kasnije, 1548. godine, i broj naselja i broj stanovnika je znatno povećan[8]). Naseljavanje iz južnih planinskih oblasti, koje je otpočelo turskom invazijom, produžiće se kroz čitav turski period, a u isto vreme trajaće i povremena iseljavanja stanovništva, naročito u toku ratova.

Naročito su velika iseljavanja iz ove oblasti vezana za austro-turske ratove u toku XVII i XVIII veka, u toku kojih se stanovništvo, po povlačenju austro-ugarske vojske, sa vojskom iseljavalo preko Save, u Srem i Slavoniju.

U XIX veku, u vezi sa ratovima i ustancima u susednoj Srbiji, počinju kretanja stanovništva (iseljavanja, inversna strujanja i doseljavanja) i iz susednih oblasti Srbije.

U svim selima Semberije, izuzev delimično Batkovića i Modrana (u kojima ima i Karavlaha, koji nisu obuhvaćeni ovim ispitivanjem) sada živi isključivo srpsko stanovništvo. Do početka ovog veka u nekim selima bilo je i naseljenih Muslimana, a u toku austro-ugarske okupacije u neka sela naselili su se Česi i Nemci, bilo kao kolonisti — zemljoradnici, bilo kao službenici. Posle oslobođenja se i ovo stanovništvo iselilo. Današnje stanovništvo Semberije uglavnom je doseljeničko. Doseljavanje je trajalo kroz čitav period turske okupacije, ali, kako je i iseljavanje trajalo takođe čitavo to vreme, a naročito u toku ratova, to je današnje stanovništvo uglavnom naseljeno posle povlačenja austro-ugarske vojske od 1739. godine. Naseljavanje je vršeno najvećim delom iz oblasti visokih dinarskih planina Hercegovine, Crne Gore i Sandžaka, odnosno etapnih oblasti stočne Bosne. Nekoliko rodova doselilo je iz krajeva zapadno od Semberije (iz okoline Gradačca i Gračanice), a ima i doseljenika iz Mačve (to

su pojedinačna doseljavanja izvršena u toku 19. veka). Kao i svuda, česta su lokalna preseljavanja iz sela u selo, pri kojima se obavezno pamti samo doseljavanje iz poslednjeg mesta (odnosno sela).

Ova lokalna preseljavanja, kao i promene prezimena, a naročito slabljenje tradicije, predstavljali su veliku smetnju pri ispitivanju porekla stanovništva ove oblasti.

Tradicionalan način privređivanja dinarskog stanovništva, stočarstvo, bio je, uz vrlo primitivnu zemljoradnju, osnov privređivanja do pred kraj prošloga veka. Od stoke gajila su se uglavnom goveda i svinje. Veliki broj grla stoke napasao se slobodno na ogromnim kompleksima semberske ravnice, jer je u uslovima primitivne zemljoradnje veći deo obradivih površina (jedna trećina) ostavljan neobrađen (»da se zemlja odmori«). Oralo se drvenom ralicom, želo srpovima, a vršilo se konjima. Austro-ugarskom okupacijom, kao i naseljavanjem kolonista — naprednih zemljoradnika ,počinju se usvajati savremeniji metodi obrade zemlje, gnojenje, natapanje, upotreba mehanizacije. Zbog sve intenzivnije obrade zemlje smanjuju se ispaše, a time i mogućnosti držanja većeg broja grla stoke. Današnja slika privrede u Semberiji pokazuje jednu naprednu zemljoradnju, u kojoj pored tradicionalnih kultura, kukuruza i pšenice, povrtarstvo ima sve veći značaj. Naravno da je to dovelo do gubljenja tradicionalnog načina privređivanja, tako da su se naša ispitivanja tradicionalne narodne privrede mogla kretati samo u domenu memorije najstarijih kazivača, kao i na osnovu ponekog davno napuštenog materijalnog ostatka poljoprivrednih alatki.

Semberska sela su velika i po prostranstvu i po broju domaćinstava. Naselja su prvobitno bila razbijenog tipa. U tradiciji o doseljenju uvek se pominju ogromne šume, u kojima je doseljenik, po dozvoli bega, mogao da zauzme, iskrči, koliko god hoće zemljišta. Usled velikog priraštaja stanovništva, kao i deljenja nekadašnjih porodičnih zadruga, sela su postala zbijena, ali sa jasno odvojenim zaseocima, mahalama. Kuće su podizane pored puteva, javnih i seoskih. U centru sela nalazi se »vašarište«, oveći prazan prostor, ponekad i sa bunarom u kolektivnoj svojini, na kome se seljani okupljaju prilikom seoskih svečanosti.

Prvobitna kuća bila je jednodelna brvnara dinarskog tipa, koja je horizontalnim razvojem postala dvodelna, sa »kućom« od brvana i »sobom« od šeperi, te sa četvoroslivnim krovom od dasaka. Ove kuće, kao i u drugim dinarskim krajevima, gradili su Osaćani. Početkom ovog veka počeli su graditi dvodelne kuće od šeperi ili čerpića sa četvoroslivnim krovom od slame, kasnije od crepa. Do pre nekoliko godina bila je očuvana samo jedna brvnara, ali ona odavno nije služila za stanovanje. Kuće od šeperi i čerpića služe za stanovanje samo najsiromašnijih slojeva stanovnika, dok je izgradnja »planinskih kuća« od cigle uveliko uzela maha. U vezi s tim razvila se nova domaća radinost: svako domaćinstvo za svoju upotrebu samo pravi i peče ciglu, koja se sada upotrebljava ne samo za stambene, nego i za privredne zgrade.

Oko kuće su privredne zgrade, čiji broj zavisi, kako od broja članova porodice, tako još više od materijalnih mogućnosti kuće, a

samo »jače« kuće imale su i hlebnu peć (»furunu poljaru«). Privredne zgrade izrađene su od dasaka ili pleteri, a u novije vreme izgrađuju i njih od cigala.

Predmeti pokućstva neindustrijske proizvodnje (seoske domaće radinosti ili zanatstva, na primer, grnčarski proizvodi ili drveno posuđe) mogu se danas eventualno naći samo na tavanima ili ostavama, jer je njihova upotreba odavno napuštena.

Početkom ovog veka bilo je još uvek mnogo vodenica na Drini i njenim pritokama, ali danas nema više ni jedne.

Narodna nošnja u Semberiji predstavlja simbiozu dinarskog i posavskog tipa nošnje. Ispitivanjem su utvrđene tri faze u razvoju ovih nošnji. Prva faza obuhvata period od prvog svetskog rata. Ovu fazu u muškoj nošnji karakterišu čakšire sa širokim turom i kratkim nogavicama, tozluci, gunj, oko pojasa kožni silaj i tkanica, a na glavi fes omotan šalom. U ženskoj nošnji karakteristične su široke i duge košulje sa uglavljenim rukavima nošene bez pregače, gornji haljeci izrađeni od vune, na glavi marama od domaćeg platna. Druga faza obuhvata period između dva rata. Nju karakteriše usvajanje kupovnog materijala za izradu gornjih haljetaka. U muškoj nošnji usvajaju se delovi srbijanske nošnje: »fermen«, »koporan«, uske čakšire. Letnja muška nošnja, gaće sa širokim nogavicama i duga košulja, koja se nosi preko gaća, predstavljaju osnovne delove muške nošnje, koja je nošena kroz sve tri faze u letnjem periodu, a kod siromašnog stanovništva i kao zimska nošnja. Žensku nošnju druge faze karakteriše skraćivanje košulje; počinju se nositi pregače i to najpre vunene, domaće izrade, a zatim šivene pregače od kupovnog materijala, a kao gornji haljetak ulazi u upotrebu kožuh. Treća faza obuhvata posleratni period, koji karakteriše postepeno napuštanje narodne nošnje, tako da danas mušku narodnu nošnju nose još samo stariji ljudi, i to kao svečanu. Stariju mušku nošnju, prve faze, mogli smo odrediti samo na osnovu sećanja kazivača i retkih sačuvanih fotografija. Ženska nošnja, odnosno pojedini njeni delovi, više je u upotrebi. Zadržala se najčešće košulja i kožuh, i to kod starijih i siromašnih osoba, kao svakodnevna nošnja, dok mlađe žene, ako uopšte oblače narodnu nošnju, čine to samo u svečanim prilikama.

U toku ispitivanja uspeli smo da utvrdimo i neke vrste tradicionalnog narodnog nakita, ali ovakav nakit se više ne nosi ni uz narodnu nošnju.

Proizvodi tekstilne domaće radinosti, ćilimi i druge prostirke i pokrivači od vune, kao i razne vrste platna, još uvek se izrađuju i upotrebljavaju. I u ćilimarstvu, kao i u narodnoj nošnji ustanovili smo dve vrste uticaja: stariji ćilimi sa geometrijskom ornamentikom, a noviji sa biljnom, izrađivani su naročito od tridesetih godina pod uticajem krajeva preko Drine i Save.

Ispitivanje socijalnih odnosa na selu pokazalo je da je patrijarhalni način života uglavnom napušten, tako da smo samo među starijim kazivačima uspeli da dobijemo žive svedoke i učesnike nekadašnjih socijalnih zbivanja i patrijarhalnog načina života u ovim selima.

Velike porodične zadruge počele su se raspadati početkom ovog veka. Zajednice braće, u kojima je nekada bilo i po dvadeset i više članova, nestale su posle prvog svetskog rata. Nakon izglasavanja zakona o zemljišnom maksimumu (posle oslobođenja) razdelile su se i poslednje sinovske zadruge. Odnosi u zadrugama, prava i dužnosti članova, bili su isti kao i u drugim južnoslovenskim zadrugama patrijarhalnog tipa. Današnje porodice su po pravilu inokosne, iako mlađi bračni parovi ostaju da žive u zajednici sa roditeljima još neko vreme posle sklapanja braka. Porodica je po svojim odnosima patrijarhalna i doskoro je domazetstvo bilo vrlo retko i nerado gledano, ali danas ga ima sve više; domazet nije više bela vrana u svojoj novoj sredini.

Kako je ovo stanovništvo uglavnom doseljeničko, svest o pripadanju jednoj široj društvenoj zajednici ne postoji, a rodbinske veze su čvršće po muškoj nego po ženskoj liniji srodstva.

Od ustanova veštačkog srodstva najjače je izraženo kumstvo, koje je na velikoj ceni. Kršteni i venčani kum je jedno isto lice, a kumstvo se generacijama održava između istih porodica. U običaju je takođe i spleteno ili uzajamno kumstvo.

Pravni narodni običaji, koji su sada uglavnom napušteni, po svojim opštim karakteristikama ne razlikuju se od odnosnih običaja dinarskog stanovništva.

Kao i u drugim oblastima narodnog života, i narodni običaji predstavljaju simbiozu dinarskih običaja sa uticajima iz oblasti preko Save i Drine. Novogodišnji običaji, na primer, imaju sve odlike dinarskih novogodišnjih običaja: mnoštvo detalja vezanih za stočarstvo, jedan ili tri badnjaka — klade, a pored ovog, badnjak je i grana sa lišćem koja se prislanja uz kuću, kako je to uobičajeno u Posavini.

Svakako pod uticajem krajeva preko Drine razvili su se običaji dodola i lazarica, koje su u poslednjim fazama održavanja vršile žene Karavlaha. Običaj opasivanja crkve takođe nije poznat u matici doseljavanja ovog stanovništva, a raširen je kod susednog stanovništva u Srbiji, kao i običaj »podizanja bandere«, visokog krsta usred sela, koji se vršio na Đurđevdan.

U društvenim običajima ističe se običaj »velikih babina« za koji je M. Filipović utvrdio da je rasprostranjen, pored Semberije i Majevice, samo u krajevima preko Drine i u Šumadiji, dok ga stanovništvo dinarskih oblasti ne poznaje, što znači da je i ovaj običaj ušao u praksu doseljavanjem ovog dinarskog stanovništva u Semberiju[9]).

U ženidbenim običajima svatovska zvanja i uloga svatova isti su kao i u svatovima dnarskog tipa, ali u Semberiji u svatovskoj povorci učestvuju žene u većem broju, a svatovi se voze u kolima, što je sve odlika panonskih svatova[10]). Krađa devojke, udaja bez znanja i dozvole roditelja, ili sa njihovim prećutnim odobrenjem, bila je i ranije uobičajena i poznata, ali je uz nju egzistirao i redovan način udaje sa prosidbom. Međutim, poslednjih godina prosidba je potpuno izobičajena, pa iako su sa ženidbenim namerama upoznate, ne samo obe zainteresovane porodice, nego i njihova okolina, prosidba se ne održava, nego se devojka odvodi »krađom«, a roditelji mladenaca

kasnije idu »na mir«. Na taj način sklapanje braka »krađom« postao je jedini redovni i uobičajeni put sklapanja braka.

Običaji oko smrti sadrže mnoge arhaične elemente. Za umrlim »jauču« žene, a ožalošćene žene rasplicu kosu u žalosti. Žalost se izražavala izvrtanjem odela na naličje. Izgleda da je ranije bela boja označavala žalost, odnosno da su žene u žalosti nosile bele marame.

Groblja su, po pravilu, velika i pregusta, a pojedini rodovi sahranjuju se u izdvojenim delovima groblja. Nad grobom se odmah po sahrani postavljaju ogromne visoke drvene krstače, vrlo lepo izrezbarene i ponekad polihromne, a ko ima mogućnosti kasnije nad grobom postavlja kameni spomenik. Najstariji takvi spomenici su u obliku krsta i obično su bez natpisa. Poneki od njih ukrašen je geometrijskim ornamentima. Krajem 19. veka javljaju se na ovim spomenicima natpisi, vrlo lapidarni, sa osnovnim podacima o identitetu pokojnika, te danu rođenja i smrti. Sa pojavom natpisa nestaje ornamentike na spomenicima. Kameni spomenici između dva rata takođe su ponekad polihromni. Današnje kamene spomenike izrađuju gradske zanatlije, i ti spomenici se ni po čemu ne razlikuju od spomenika kakvi su uobičajeni u gradu. Drvene krstače izrađuju sami seljaci. Uobičajeno je stavljanje različitih priloga na grob, najčešće tekstilija i voća.

Pokojnik se na groblje vozi u kolima koje vuku volovi. Samo vrlo ugledan čovek nosi se na groblje na rukama, što je izraz poštovanja, a ujedno i ostatak prakse iz oblasti matice, jer se u dinarskim predelima mrtvac obavezno nosi na groblje na rukama.

Vrlo arhaičan običaj oboravanja, zatvaranja magičnog kruga, zadržao se u običaju oboravanja sela zbog kuge (u prošlosti), kao i u shvatanju i nekadašnjoj praksi da pre nego što se u novo groblje zakopa prvi mrtvac, to groblje treba oborati da se u njemu ne bi pojavljivali vukodlaci. Oboravanje se vršilo po uobičajenim principima: dva brata blizanca oboravaju sa dva vola blizanca, i to noću.

U narodnim lokalnim predanjima karakteristične su priče o Jerini (u vezi sa ostacima gradine u blizini Ostojićeva), o sticanju zemlje obilaženjem na konju, zatim o zakopanom blagu, kao i o iseljavanju zbog dugotrajnog snega. Sva ova lokalna predanja karakteristična su za dinarsko stanovništvo.

Vrlo su živa pričanja o hajducima, kojih je ovde zbog graničnog položaja blo još od 16. veka, pa sve do prvih godina austro-ugarske okupacije[11]).

Guslarska tradicija takođe je bila vrlo živa sve do pre pedesetak godina. Sada, međutim, ima svega još nekoliko živih guslara, starijih ljudi, čiji je repertoar vrlo oskudan, a pesme naučene iz poznatih zbirki.

*

Obavljena ispitivanja narodnog života i običaja stanovništva Semberije pokazala su da je veći deo ovog stanovništva doseljen u novije vreme, od 18. veka ,i to iz dinarskih krajeva. Ovo doseljeno stanovništvo zadržalo je izvesno vreme svoje etničke karakteristike (stočarstvo kao osnovna privredna grana, kuća brvnara dinarskog

tipa, nošnja, običaji), primajući postepeno i nove etničke karakteristike. Krajem 19. veka nastaju intenzivne promene u načinu života ovog stanovništva, što dovodi do promena, naročito u materijalnoj kulturi, ali i u duhovnoj. Može se reći da su ova ispitivanja preduzeta u poslednji čas jer se narodna tradicija u Semberiji naglo gubi. Zapravo, proces promena u narodnom životu i napuštanje njegovih tradicionalnih formi započet je već austro-ugarskom okupacijom, da bi se u poslednjih deset godina naglo razbuktao.

NAPOMENE:

1. Filipović M.: Postanak i značenje imena Semberija, Radovi XXX, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1966, 187.
2. Cvijić J.: Balkansko poluostrvo, Beograd 1922.
3. Ćorović V.: Knez od Semberije, Portreti i dela, Beograd 1921, 59—60. Skarić V.: Semberija, Razvitak 1910, Banja Luka, 58—60.
4. Stanojević S.: Narodna enciklopedija.
5. Šabanović H.: Bosanski pašaluk, Sarajevo 1959, 173.
6. Marić Z.: Praistorijski lokaliteti kod Triješnice i Dvorova kod Bijeljine, Članci i građa za kulturnu istoriju istočne Bosne, Tuzla 1961. Zatim, ispitivanja Zemaljskog muzeja u Sarajevu i Muzeja istočne Bosne u Tuzli.
7. Draganović K.: Katolička crkva u Bosni i Hercegovini nekad i danas, Zagreb 1934.
8. Handžić A.: Islamizacija u sjeveroistočnoj Bosni i Posavini u XV i XVI vijeku, Prilozi za orijentalnu filologiju XIV—XV, Sarajevo 1966.
9. Filipović M.: Velike babine, Radovi XXXII, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1967, 143—154.
10. Kajmaković R.: Ženidbeni običaji kod Srba i Hrvata u Bosni i Hercegovini, Glasnik Zemaljskog muzeja, Sarajevo, 1963, 77—91.
11. Kanuni i kanun-name, Sarajevo 1957, 102, 117.

VOLKSKUNDLICHE UNTERSUCHUNGEN IN SEMBERIEN

Das Hauptproblem dieser Untersuchungen war die allgemeinen volkskundlichen Charakteristiken der Bevölkerung in dem nordöstlihcen Teil Bosniens zwischen der Save und der Drina festzulegen.

Das Gebiet der Semberia ist eigentlich eine weite Ebene, deren Dörfer jetzt ausschliesslich von Serben bewohnt sind.

Die ursprünglichen mitelalterlichen Bewohner wurden während der Türkenzeit von einem anderen Volkstum abgelöst. Diese Bewegungen dauerten praktisch einige Jahrhunderte, waren aber im XVIII Jahrhundert besonders intensiv. Die neuen ansässigen Bewohner waren Viehzüchtler aus dem Dinarischen Hochgebirge der Herzegowina, Montenegros, aus dem Sandžak Novi Pazar, und einigen Gegenden Bosniens, wo sie sich während dieser Migrationen etappenweise aufgehalten haben. Diese Bevölkerung hatte einige Zeit ihre ursprünglichen Eigenarten (Viehzucht, Holzbauten dinarischen Typs, Tracht und Sitten) behalten und sich allmählich den neuen Lebensbedingungen angepasst. Somit wurde hier ein neues Volkstum mit charakteristischen Eigenschaften formiert. Auch die Bevölkerung jenseits der Drina und der Save übte gewissen Einfluss beim Formieren dieser Gruppe aus.

In den letzten Jahren ist in der traditionellen Lebensweise dieses Volkes eine starke Veränderung vor sich gegangen.

Sl. 1. Ulica u semberskom selu

Sl. 3. Deo dvorišta sa bunarom i »udžerom«

Sl. 2. Okućnica

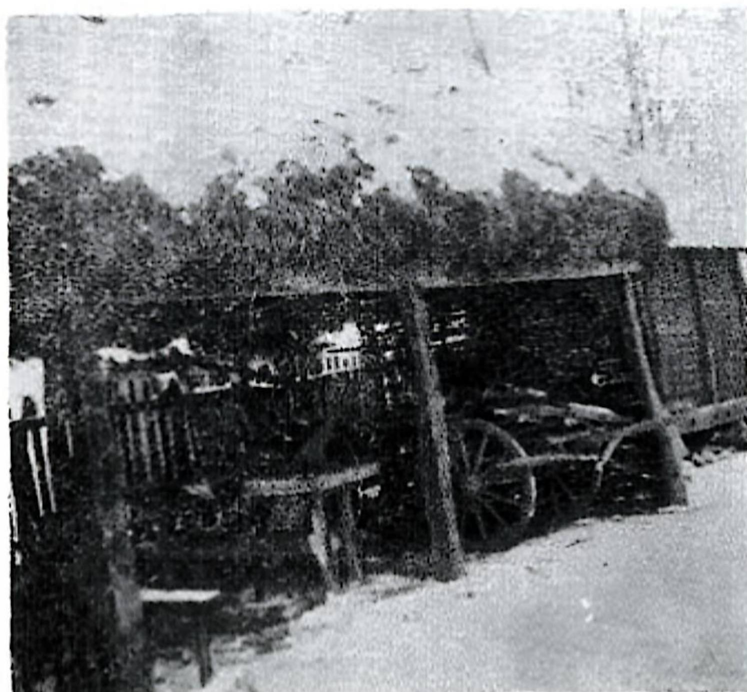
Sl. 1. »Koš« od pleteri pokriven kukuruzovinom

Sl. 2. Noviji tip »koša«

Sl. 3. »Furuna poljara« (peć za pečenje hljeba)

Sl. 4. »Kolara«

Sl. 1. Novije privredne zgrade zidane su od cigle i najčešće je više takvih zgrada pod jednim krovom (štala, kolara, magaza)

Sl. 2. Neka semberska naselja protežu se duž potoka (na slici pogled na Meterize)

Sl. 3. Starija ženska narodna nošnja

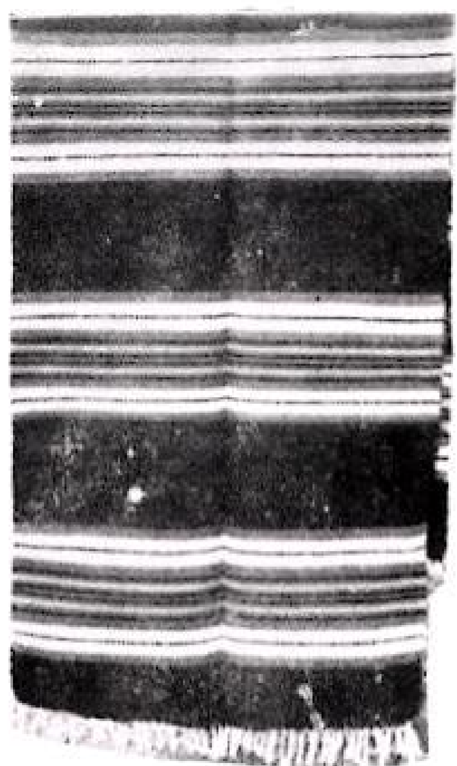
Sl. 4. Ženska narodna nošnja (pregača levo tkana od vune, desno novije pregača šivene od kupovnog materijala)

Sl. 1. Devojka u narodnoj nošnji (oblači se i sada ponekad u svečanim prilikama)

Sl. 2. Devojka i starac u svakodnevnim odelima

Sl. 3. Muška praznična nošnja starijih ljudi (nosi se i sada)

Sl. 4. Starija žena svečano obučena

1

2

3

4

Sl. 1. Stariji ćilim tkan »na pruge«

Sl. 2. Ćilim tkan »na ruže«

Sl. 3. Peškir sa utkanim ornamentom (stariji)

Sl. 4. Tkani peškiri sa vezenim ružama (noviji)

Sl. 1. Stariji tip nadgrobnog spomenika (do oko 1920)

Sl. 2. Nadgrobni spomenici karakteristični za period između dva rata

Sl. 3. Svež grob sa krstom okićenim peškirima i maramama (u drugom planu noviji nadgrobni spomenici)

Sl. 4. Drveni krstovi ogromnih dimenzija stavljaju se na grob odmah po sahrani